

حسابداری عملیات بانکی بدون بهره

غلامرضا سلامی

مقدمه

اساساً حسابداری امور بانکی در اصول تفاوتی با حسابداری متداول ندارد و فقط ممکن است تاکیدهایی خاص در مورد نگه‌داری وثیت بعضی سرفصلهای مخصوص مانند "حساب تعهدات اعتبارات اسنادی" و نظایر آن در این سیستم شده باشد.

آنچه امروز به عنوان حسابداری عملیات بانکی بدون بهره مطرح است، ناشی از تغییرات اساسی در مکانیزم به کارگیری منابع پولی بانکیها می باشد، که بعد از اجرای قانون عملیات بانکی بدون بهره تقریباً دگرگون شده است. در این مقاله ابتدا مختصری از تغییرات یاد شده بیان می شود و سپس به مسایل مربوط به حسابداری آنها به طور اختصار اشاره خواهد شد.

منابع بانکها در سیستم جدید

منابع پولی بانکها در سیستم جدید شرح زیر

است :

- ۱- سپرده های قرض الحسنه ی جاری (حساب جاری)
- ۲- سپرده های قرض الحسنه ی پس انداز (پس انداز)
- ۳- سپرده های سرمایه گذاری مدت دار (سپرده های مدت دار)
- ۴- منابع سایر بانکها
- ۵- سرمایه و اندوخته ها

حسابداری منابع در بانکداری اسلامی

روشهای حسابداری منابع با جزئی تغییرات مانند روشهای مورد عمل گذشته است .

به کارگیری منابع پولی

طبق مقررات عملیات بانکی بدون بهره منابع پولی بانکها از طریق دو کانال زیر مورد استفاده قرار میگیرد :

- ۱- سرمایه گذاری (تعیین میزان و حداقل و حداکثر سود در اختیار بانک نیست و دارای مدت معینی نمی باشد) .

- ۲- اعطای تسهیلات اعتباری (تعیین میزان و حداقل و حداکثر سود می تواند در اختیار بانک باشد و دارای مدت است) .

علاوه بر کانالهای بالا، بانکها طبق مقررات عقود اسلامی مبادرت به عملیات زیر می کنند که قاعدتاً در این عملیات از منابع پولی خود استفاده ی اصلی به عمل نمی آورند. این عقود عبارتند از مساقات (واگذاری باغات متعلق به بانکها به افراد جهت نگاهداری و بهره برداری) و جعله (قبول انجام خدماتی برای مشتریان در مقابل دریافت کارمزد مانند اعتبارات اسنادی) .

اول - سرمایه گذاری

سرمایه گذاری بانکی از دو طریق زیر و صرفاً از محل سپرده های

سرمایه گذاری بلند مدت یا منابع متعلق به خود با نکا انجام می گیرد :

۱- مشارکت حقوقی

۲- سرمایه گذاری مستقیم

در مشارکت حقوقی، با نکها درصدی از سهام شرکت های موجود را خریداری می کنند و امکان از طریق این سهام در معاملات بورس اوراق بهادار وارد می شوند، به نحوی که قادر گردند بیشترین سود ممکن را نصیب سپرده گذاران خود کنند.

در سرمایه گذاری مستقیم با نکها به تنهایی یا با مشارکت چند بانک دیگر مدیریت به ایجا دیا خرید یک شرکت (صنعت) می کنند. همان گونه که ملاحظه می شود تفاوت دو نوع سرمایه گذاری فوق فقط در درصد مشارکت با نکها در شرکتها بوده است و از نظر ماهیت تفاوت دیگری ندارد. تردیدی نیست که به کارگیری منابع پولی و بانکی از طریق سرمایه گذاری در شرکتها با اهداف اسلامی کردن سیستم بانکها بیشتر نزدیک است و علاوه بر آن چنانچه در عمل تلاش لازم از طرف بانکها در این زمینه صورت پذیرد، از نظر اقتصادی نیز می تواند در به کارگیری منابع پولی در صنایع کشور کمک موثری باشد.

همان طور که مشاهده می شود هر چند برای اکثر بانکهای تجاری سرمایه گذاری به عنوان یک ابزار جدید قلمداد شده است (و به همین دلیل استقبال لازم در این گونه بانکها در این زمینه به عمل نیامده است)، باید متذکر گردید که بانکهای مانند صنعت و معدن و بانک کشاورزی سابقه زیادی در این نوع عملیات داشته اند. بنا بر این، سرمایه گذاری بانکها، به نظام جدید حسابداری نیاز ندارد و روش حسابداری همان روش متداول در کلیه شرکتها است.

دوم- تسهیلات اعتباری

مشخصات کلی تسهیلات اعتباری طبق مقررات قانونی

عملیات بانکی بدون بهره به شرح زیر است :

ردیف	نوع عسقد	بسانک	استفاده کنندگان از اعتبار	بیشترین مدت اعتبار	سود تضمین شد برای بانک	وثیقه
۱	قرض الحسنه	قرض دهنده	قرض گیرنده	۵ سال	دارد (کارمزد)	دارد
۲	مضاربته	مضارب (مالک)	عامل	" ۱	ندارد	دارد
۳	مشارکت مدنی	شریک	شریک	" ۳	ندارد	دارد
۴	فروش اقساطی مواد اولیه	فروشنده	خریدار	" ۱	دارد	دارد
۵	لوازم بدکی و ابزار کار	فروشنده	خریدار	عمومقید دارایی	دارد	دارد
۶	معاملات سلف	خریدار	فروشنده	۱ سال	ندارد	دارد
۷	اجاره به شرط تملک	موجر	مستاجر	عمومقید دارایی	دارد	دارد
۸	مزارعه	مزارع	عامل	۱ سال	ندارد	دارد
۹	خرید دین	بانک	مشتري	۱ سال	دارد	دارد

از ۹ نوع تسهیلات اعطایی مندرج در فوق فقط خرید دین (تنزیل سفته ها) سابقه قبلی در بانکهای ایران به طور اعم داشته است و عملیات حسابداری آن با اندکی تفاوت در سرفصلها مانند قبل است. ردیفهای ۷۵۰۴ یعنی فروش اقساطی و اجاره به شرط تملیک هر چند در ایران دارای سابقه مشهودی نیست، ولی در کشورهای پیشرفته صنعتی از سابقه طولانی برخوردار می باشد و به همین دلیل دارای روشهای حسابداری استاندارد شده ای است و معمولا در کتب درس دانشگاهی در ایران نیز تدریس می شود. با این وجود به لحاظ این که این نوع عملیات برای بانکها تا زگی دارد، بخش عمده ای این نوشته به محاسبات و ثبتهای ناشی از معاملات فوق و همچنین مشارکت مدنی اختصاص خواهد داشت و در سایر موارد به طور اجمال موضوع مورد بررسی قرار می گیرد.

سرفصلهای دفتر کل

سرفصلهای دفتر کل با اندکی تفاوت، در مورد تسهیلات اعطایی بانکها، در جدول پیوست مشخص شده است.

ثبتهای مشابیه تسهیلات اعطایی

۱- در کلیه مواردی که بانک تسهیلات اعتباری در اختیار مشتری قرار می دهد، در هنگام انعقاد قرارداد ثبت انتظامی بستن قرارداد ضرورت دارد. در این ثبت حساب انتظامی قراردادهای به مبلغ یک ریال برای هر قرارداد بدهکار می شود و طرف حساب انتظامی بستانکار می گردد. مسلما این ثبت پس از تسویه بدهی مشتری و خاتمه قرارداد بزرگست داده می شود.

۲- در کلیه مواردی که در مقابل اعطای تسهیلات اعتباری از مشتری وثیقه اخذ می گردد، حساب انتظامی وثایق بدهکار و طرف حساب انتظامی بستانکار می شود. ملاک مبلغ ریالی در مقابل وثایق ملکی و اموال ارزش کارشناسی و در مورد

اوراق بهادار مبلغ اسمی سند است، این ثبت نیز در هنگام تسویه بدهی مشتری واستردا دوثیقه برگشت داده می شود.

۳- در موقع پرداخت وجه به مشتری با بت تسهیلات اعطایی معادل مبلغ پرداختی صندوق یا حساب جاری مشتری بستانکارو حساب تسهیلات اعطایی مربوط بدهکار می گردد و چنان چه بانک با بت کارمزد یا سود خود در هنگام پرداخت مبلغی را برداشت کند (مانند قرض الحسنه) تفاوت بین رقم پرداختی و رقم تسهیلات اعطایی به حساب بستانکار در آموذ منظور می شود.

۴- در هنگام واریز اقساط و در نهایت کل بدهی حساب صندوق یا جاری مشتری بدهکار و حساب تسهیلات اعطایی بستانکار می گردد. چنان چه معاملات متضمن سود بوده یا سود حاصل از طرف مشتری تضمین شده باشد، در همین سند حساب در آمد نیز به میزان تفاوت مبلغ دریافتی و مانده ی حساب تسهیلات اعطایی بدهکار می شود.

۵- در مورد معاملات سلف در هنگام تحویل کالای مورد معامله ابتدا حساب کالا بدهکار می شود و بعد در هنگام فروش بستانکار می گردد. به عبارت دیگر حساب کالا به عنوان واسطه ای بین ثبت مندرج در شماره ی ۴ فوق عمل خواهد کرد.

۶- در بعضی از بانکها حسابی تحت عنوان وجوه دریافتی با بت تسهیلات اعطایی تا هنگام واریز تمام بدهی نگاه داری می شود و تا این موقع به جای حساب تسهیلات اعطایی بستانکار می گردد و در نهایت با حساب اخیرالذکر پایا پای می شود.

* از این ثبت به بعد معاملات مربوط به فروش اقساطی، اجاره به شرط تملک و مشارکت مدنی را شامل نمی شود و ثبتهای این معاملات جداگانه در شماره های بعد مورد بررسی قرار خواهد گرفت.

سرفصلهای دفترکل در مورد تسهیلات اعطایی

عنوان حساب	تسهیلات اعطایی	قرض الحسنه	مضاربه
حساب انتظامی قراردادها ی انتظامی	x	x	x
حساب انتظامی وثایق	x	x	x
طرف حساب انتظامی	x	x	x
حساب جاری طرف قرارداد	x	x	x
صندوق	x	x	x
تعهدات بانک	-	-	تعهدات بانک بابت سرمایه ی مضاربه
طرف حساب تعهدات بانک	-	-	تعهدات بانک بابت سرمایه ی مضاربه
تسهیلات اعطایی	حساب قرض الحسنه	حساب مضاربه تسهیلات استفاده شده	
وجوه دریافتی	-	-	حساب مضاربه وجوه دریافتی بابت تسهیلات استفاده شده
مطالبات سررسید گذشته معوق	-	x	x
حساب مشترک مشارکت مدنی	x	-	-
درآمد	کارمزد دریافتی	x	x
زیان	-	-	-
پیش دریافت	-	-	-
حساب کالا - اموال	-	-	-
حساب درآمد ها ی آینده	-	-	-
حساب وجوه استهلاکی	-	-	-
حساب وجوه استیجاری	-	-	-
تخفیف اعطایی	-	-	-

مشارکت مدنی	معاملات سلف	مزارعه	فروش اقساطی	اجاره به شرط تملیک
x	x	x	x	x
x	x	x	x	x
x	x	x	x	x
x	x	x	x	x
x	x	x	x	x
-	-	-	x	-
-	-	-	x	-
حساب مشارکت مدنی	حساب معاملات سلف	مزارعه	فروش اقساطی تسهیلات اعطایی	تسهیلات اجاره به شرط تملیک
-	-	-	فروش اقساطی وجوه دریافتی	وجوه دریافتی اجاره به شرط تملیک
x	x	x	x	x
x	-	-	-	-
x	x	x	x	x
x	x	x	-	-
-	-	-	x	x
-	کالا - معاملات سلف	-	x	x
-	-	-	x	-
-	-	-	-	x
-	-	-	-	x
-	-	-	x	x